

Kőszeghy Gabriella szoborálmai

(Gondolatok egy kiállítás ürügyén)

*„Minden árvaság madár,
minden szabadság madár,
csukódik, nyúlik, fölrepülne,
lent piszkos hó fehérje.”
(Szöllősi Zoltán: Fölrepülne)*

Buñuel után szabadon – röhög ilyenkor az értelmiségi, majd hozzáteszi, mélytűdőre szívott levegővel, hogy a puding próbája, ha megeszik. Ilyenkor körülnéz, oké, a poén ült, mert a hasonlatosak bólogatnak, biccentenek, hát valamit ki kell még nyögni: no, akkor induljunk el a kályhától!

Induljunk.

A kályha maga Kőszeghy Gabriella, aki a mottóban megízlelt madár. Minden motívuma mélyén ott repül, óra hull, meghal, melegít, fuldoklik – a madár. Metafizikailag túlképzett, ám korántsem tanult barátom minden átmenet nélkül rám bökött. – A művész nem ember. A művész hulló. A hullóból lett a madár. A madár – költő.

Ennyiben maradtunk. És tényleg. A kloáka miatt e két élőlény törzsfajlódásileg mindenképpen azonos. Kőszeghy Gabriella hullólétéből kiemelkedve, madártollakba bújva – költő? Igen. Olyan költő, aki nem versformákba gurulva a papíron sokszorozza meg önmagát, hanem szobrokba bújik, onnan kandikál kifelé, de esténként, mint nyitva felejtett ajtajú kalitkából a kis színes madár, bolyongani kezd, neki-nekiütődve a sejtelmes, domboruló bútorokba, megkapaszkodik a függöny rojtjaiban, majd még magasabbra, fel, egészen a karnisig, hogy megpihenjen. A hajnali derengésben úgy tűnik, mintha mi se történt volna, ott is van, magára húzva ketrece apró ajtaját, de a gazda, ha fölébred, alig ismeri meg madárkáját. Színekkel ékeesebb, de fölborzolt, éhes és türelmetlen, éles csőrével kárt tesz önmagában. Vércsöpp. Egyetlen éjszaka alatt változik. Napi metamorfózis.

A tengerből jöttünk valahányan. Bay Zoltán, a világhírű tudós egyik tévéinterjújában merészen kimondta, hogy nem véletlen, sírásunk végterméke, a könny nem édes, nem keserű, de sós. Akár a tenger. Az azonban, hogy kiből fejlődik valaki (vissza? előre?) hullóvé, az Isten választása. Ez a lágyan kemény, szarkasztikusan bohó, anarchiájában rendezett szobrász szelídhíhetetlen madár. Bármikor megszökik, akár évekre is bolyong a levegőégen, de egyetlen, óvatlan pillanatban bármikor visszaszáll mélázó, lecsukló vagy éppen kinyújtott kézfejünkre.

2004. július hetedikén a Kertész és Dob utca sarkán pár író a kortárs magyar irodalom perifériájáról meg-megakasztotta a gyalogosok közlekedését. Mezei András, Ébert Tibor, P. Papp Zoltán és jómagam mégis derűsen néztünk a közelgő irodalmi est elé, melyet később a Fészek Klub kupolatermében abszol-

váltunk. A Dunatükör és a C.E.T. legújabb számait voltunk hivatva bemutatni a szép számú közönségnek. Még elszaladtam a Szent Teréz-templom altemplomába, hogy az anyám hamvait őrző-takaró márványlapocskát megérintsem és kérjem a Szűzanyát, hogy „jótékony” jósága ellenére emelje őt maga mellé az öröklétben. Kifulladásig értem a Fészekbe. Eddig sohasem látott tömeg. Persze én is megszólítottam, miért is írom hat éve Egyperces recenzióimat a semmiért, mert se pénz, se posztó. Csak. Mert meg kell mutatni mindenkit. Mindenkinek helye van a kortárs magyar irodalom asztalánál. Lehet, nem a főhelyen, nem a legszebb asszonyok mellett, nem a leggazdagabb terítéknél, de üljön ott mindenki, a békés halálon túl, mint Pilinszky írónka, „aki az éjszakában / tollat fog és papír fölé hajol”. Visszaülvén a helyemre, belelapoztam a Dunatükör április-júniusi számába. Majdnem minden lapján szobrok, kisplasztikák fotói. És bemutatták az alkotót, röpiült is a távolba alig látó szemem, és csak annyit láttam, hogy fiatal, csinos, és az egész nő egyetlen nagy, hibátlan mosolygás. Mikor vége lett az estnek, Kőszeghy Gabriella közelített, és gratulált. Nekem. Hogy valami mást mondtam, mint a többiek. Az ő szívéhez közel állót. És beszélt, mesélt, mintha régről ismert volna. Már iskoláskorában megmintázott kismadarat. És haza is vitte őket! De nem ám a szépeket, egészségeseket, hanem a legrútabban megnyomorítottakat. Meghalt a *kis pinty*, másnap gyászszalagot öltött. Deviáns egy alak, már az óvodában az volt. Erre a lányra mondták. Mondják ma is. Ki merné ugyanezt mondani Assisi Szent Ferencre? Nos, az ő „metaleánya” Kőszeghy Gabriella. Mélyzöld, tiszta tekintetével szinte hanyatt lökött. Szépsége címlapfotókon túlszárnyaló. Mert nem üres. Izzítja valami, onnan, legbelülről. Akkor jutott eszembe Nemes Nagy Ágnes. Olyan szép volt, mint egy amerikai színésznő. Az *élők mértana* összes prózáinak posztumusz gyűjteménye rejt az ilyen sorokat: „Sok szörnyeteget láttam életemben – szinte mást se láttam. Magam is közéjük tartozom.” Hát persze, hogy az volt. Mint mindenki, aki művész. Persze nézőpont kérdése. Isten óvó tekintetében ez a szörnyetegség maga a legnemesebb emberi élet. A transzcendens lények nem éppen kezes bárányok. „Bámulatosan buta arcom van.” Ilyet is írt. Ismertem őt. Az idősödő Nemes Nagy Ágnest. Minden volt, csak nem buta arcú. Kemény, az igen. Nem köntörfalazott. Nem udvarolt. Megmondta, hogy tessék megtanulni mindent, amit meg lehet tanulni. A többi a tehetség.

Kőszeghy Gabriella, bízván alapos emberismeretében, azonnal megnyílt. Harminchat éves. Elvált. Két gyerek. Újra férjhez ment, a kicsi most hároméves. Háromgyermekes anya. Is. Hogyan lehetséges ez? És mindenre van figyelme. Pedig az alkotás vágya, szerelme minden percében fojtogatja. Mesélt és mesélt. Aztán jött az önvád. Hogy túlságosan nyitott. Csapdákba esik. Hiába az emberismeret. Hát persze! Mindannyian álarchordozók vagyunk. Ha csupasz lenne a képünk, ez az asszony, ez a művész azonnal belénk látna, legmélyebb titkaink éles tanúvallomásokká zsugorodnának. És ami a leglényegesebb: *életkora nem azonos szobrászi létidejével*. Évekig a didergő rákésződés. A kenyérkeresés lehetőségei. Az ELTE TFK. Szolfézs szak. Előtte a konzi. Muzsikus is tehát. A szobor-képek láttán megkockáztattam: olyanok ezek a művek, ha nem is kőből hordták össze őket, mint a gótikus katedrálisok építői, kik a legenda szerint, mikor rakták egymásra a sziklányi darabokat, énekeltek. És ez a dal ott muzsikál ma is a súlyos, de a zenétől lebegő, karcsú épületekben.

Kószeghy Gabriella munkái Rodint idézik. És legfőképpen annak tanítványát, a szerencsétlen sorsú Camille Claudel. Aki szerelmes volt mesterébe, túl a férfin, a művészetébe, az utol soha nem érhetőbe. Kószeghy Gabriellának szerencsés-jére nincs Rodinje. Férje gitárművész. Nem járt soha képzőművészeti iskolába, meg sem fordult a fejében. Az anatómia? Nem kell neki lemászni a patológia sötét és nyirkos csöndjébe. Az anatómia ő maga. Zsigereiben hordozza a léte-zést és a halált. A fonnyadás rémületét. Senki sem hatott rá, és mindenki. C. G. Jung *Pszichológiai típusok* című könyvében négy terminus technicust határoz meg: érzelmi, érzékelő, intuitív, gondolkodó. Kószeghy Gabriella mind a négy egyszerre, illetve külön-külön, mert mind a négyet használja, kivéte-les pontossággal, mindet akkor, amikor kell. Gondolkodó? Persze. A végső kérdésekre keresi válaszait. Intuitív? Aligha képzelhető el judícium, intuíció nélkül. Érzelmi? Impulzív alkata nem is lehet más. Érzékelő? Alkatilag abszolút extrovertált. És nemcsak akkor introvertált, amikor manuálisan hozzákészül a szoborhoz, hanem folyamatában is. Művészi bipolaritása kiszámíthatatlanul kering, a teljes nyitottság és a bezárkózás, még a fölhorgadó genezisében is. Jung temetésén ez is elhangzott: „arra tanított, hogy legyen újra lelkünk”. Lélek csak a Szentlélek által adatik meg. De ki lesz kiválasztott? A genetikai, metafizikai, az Istent lélekként befogadó emberből lehet csak művész. Nem összeke-verendő a halhatatlansággal, mert az a mindenkori kánon és az utókor ítélete, nem pedig az Istené. Mégis, miért ez a nyughatatlanság? Ez az örökké kere-sés-kutatás, ez a teljes élet tele sérülésekkel, kételyekkel? A testvér-Claudé, a francia katolikus költő, Paul megírta 1909-ben, levélben, André Gide-nek. „Mi tragikusabb, mint a láthatatlan harca az egész látható ellen? A keresztény nem egyensúlyi állapotban él, mint az antik bölcs, hanem konfliktusban. Minden tettének következménye van; az állandó alakulás állapotában érzi magát... Csak a keresztény ismeri igazában a vágyat. És csak a hatalmas, élettelen keleti művelődések ismeretében érti meg igazán az ember, milyen fölbecsülhetetlen kovász volt a kereszténység. Éppen azzal, hogy egyetlen olyan része sincs az emberi természetnek, amelyet nyugton hagyna.”

Szeptember ötödikére hívnak. Csepel, ahol Kószeghy Gabriella is él, családjával. Megrémülök. A meghívón én is szerepelek mint közreműködő. De a megnyitó Kocsis Előd szobrászművész tisztje. Ez viszont megnyugtat. A Király-Erdei-Műhely, Erdei Éva festőművész magángalériája. Olyan ez a ház, mintha a Rózsadombon illegetné magát. Pedig itt mindenki szerény, itt minden a művészetért van. A lakóház mellett külön épületben a galéria. Belépve azonnal szó-lítanak a művek. Akinek még nem vette eszé a globalizációs lihegés, biztosan hátrahököl. A fekete-fehér képek után valóságos ragyogás a színekavalkád.

A burzsoázia diszkrét bája – Buñuel után szabadon. Pedig a híres film címe bájos félrefordítás eredménye, hiszen álom az egész mű, tehát bája helyett – *álma*. És a szobrok, a domborművek, ahogyan kapaszkodnak a falon, csupa álom. Álmok bája minden műve. Három kisplasztika, három gyermek. A *Huncutka* kisleány, a legkisebb testvér: *Villő* utánozhatatlan pajkossága bronzból. A *Gabi* főszegett állú önarca-önfej fehérsége mindent elmond az alkotóról. A büszkeséget, az alázatot, a féltést, a szépséget. Két bronzplasztika, kb. 20 cm magassággal. A terem két végében. Pedig együvé tartoznak. Fantasztikusan szép női kecs, széttárt karok, átlósan patinásan zöld bronzlepel hullám-

zik. A három dimenzió lehetővé teszi, hogy körbejárjuk. A szobor mozog! Föl-emelkedik, és a terem túlsó végében már magába mélyedve nyugszik. Ugyanaz minden, csak itt épp a jobb könyök a bal kéz tenyerében pihen, míg a másik tenyér föl-kúszik az archoz és félig betakarja azt. Az előbbi címe: *Álom*. Utóbbi: *A múzsa*. Beszédes címek, a művésznő magánszonátái. Az önéletrajzisa rejtett zuga. Lent, a padlón hatalmas béka. Háta zöldesen fénylik. Emberháta van! Lába is, talpa fölfelé, mint a rugdalózdó kisgyermek. Fölfújódik a szájzugból növekvő hatalmas hanghólyag, mellyel azonos méretű aranygömböt nyom lefelé, bele a széttört tükörbe. A tükör darabjaiban saját álmát töri össze. És a miénket is, a rajtunk kívülállókat. A hivatalosak. Hatalom birtokosai. Bármilyen ficni kis hatalmasoké. Mi más is lehetne a cím? *Csinovnyik*. Ilyen szédület. Ilyen feledhetetlenül profán, miközben mennyei-magas. Modern művészet, *poszt-on* innen és túl. És mégsem korszerű. Mert semmi hidegség. Semmi mérnöki kiagyaltság. A „szent örület” azonban itt bujkál. Művészi felmenője, Gulácsy Lajos egyedül neki olvasná föl *ars poeticának* is beillő kifakadását, mely kísértetiesen visszatér, mert előremutat napjainkig. „A mai művészet számúzta a szívet. A vér lüktetése nem rajzolódik a vászra. Hidegek és makacsok. Olyan egy mai kép, mint éretlen és beteg gyerek, aki affektálja a dadogót. (...) De én csak félig álmodva élem a világot. Egyik szememmel a hazug, édes álmokképek káprázatába bámulok, a másik szemem mindig a valóságot figyeli. – Így tudom érzékelni a hazugságok erejét és nagyságát. (...) A művészet hazugsága színgazdag, tartalomdús, cizellált, mint a nemes fém, mint az ötvözetlen arany. Az érdek nélküli hazugság szent. – A szép, szent hazugságok: nemes, nagy álmok, melyek a valóság, az élet értékét teszik, olyanok, mint a gyümölcs hamva, a virág hímpora. Tünekények, mert hiszen csalóka jelenségek. Valóságnak kitérői. Nagy életet kell ahhoz élni, hogy illúzióink nagyok és értékesek lehessenek.”

Körben az udvaron emberkavalkád, nők és férfiak, önfeladten kergetőző gyermekek, akik mind azért jöttek, hogy lássanak csodát. Két verset olvasok föl. A második ironiájával próbál hasítani. Csak annyit mondok előre, hogy a verssel azt szerettem volna kifejezni, mennyit züllöttünk a reneszánsz óta. Utolsó sorai: „bár Rómeónak hajlott a hátam, / s Júliám üres üveget próbál visszaváltani.” Majd megidézem Adyt, hogy e művésznő őrző, ki vigyáz a strázsán. Hamletet is megszólítom, aki a „nyílverte vad”-ról mesél. Ami „ép gímnek tréfaság”. Kőszeghy Gabriella a szenvedés és szenvedély, a gyönyörbe oltott fájdalom eddigi stációit végiglépkedte. Felsőbb osztályba léphet.

Zene is szól, a gitáros férj és fúvós barátja latin hangvilágában fürdünk. Majd tálcákon tányérok úsznak a levegőben, megpúpozva pogácsával, szendvicsekkel, diós batyuval; lötykölődik a vörös- és a fehérbor, a kólát gyerekek szüricsölik. Az éteri erő, mely a művészből és alkotásaiból árad szüntelen, a látogatókból lassacskán fölszívódik. Dehogyan tart minden csoda három napig! Csak míg az érdeklődő haza nem ér. Fogat mos, pizsamára, hálóingre vetkezik. Mereng. Csak addig. Mély álomba zuhan, és másnapra kialussza az élményt. Mindenkinél így van ez, azoknál, akik megingathatatlanul hiszik, hogy az öröklet, akár átörökítés formájában is, az e világi létezésben inkarnálódik.

Koppány Zsolt